

Κεφάλαιο Α'

Έννοια, Σκοποί και Αρχές της Κοινωνικής Πρόνοιας

Έννοια, Σκοποί και Αρχές της Κοινωνικής Πρόνοιας

1.1 Έννοια και Σκοποί της Κοινωνικής Πρόνοιας

1.1.1 Κοινωνική Πρόνοια

Είναι ένας κοινωνικός θεσμός παροχής υπηρεσιών ή επιδομάτων, σε ανθρώπους που χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα. Με άλλα λόγια, η Κοινωνική Πρόνοια είναι ο θεσμός που χρησιμοποιούν οι δυτικές κοινωνίες για να εκφράσουν την κοινωνική ευαισθησία τους, αλλά και την κοινωνική ευθύνη που έχουν απέναντι στα μέλη τους, που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της ζωής, μόνιμα ή περιστασιακά, είτε για λόγους οικονομικής δυσπραγίας, ευπαθούς ηλικίας, κλονισμένης υγείας, είτε τέλος, για λόγους που ανάγονται σε σοβαρή αναστάτωση του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

1.1.2 Σκοποί

Η Κοινωνική Πρόνοια αποσκοπεί στο:

- να ανακουφίσει τους ανθρώπους που καταβάλλονται υπό την πίεση προβλημάτων υγείας (χρόνιων ή ξαφνικών και έντονων).
- να υποστηρίξει - στο ελάχιστο έστω - μεμονωμένα άτομα ή οικογένειες, που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν, για διάφορους λόγους, σε κατάσταση σοβαρής οικονομικής δυσχέρειας.
- να δώσει ευκαιρίες σε ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα κίνησης, αισθητηρίων οργάνων, (όρασης, ακοής κλπ) και γενικά ανάπτυξης, να αξιοποιήσουν τα χαρίσματά τους και να μάθουν να ζουν, - κατά το δυνατόν - με τις δυσκολίες τους, υποστηριζόμενοι από την τεχνολογία, την επιστήμη και τους λειτουργούς της.
- να υποστηρίξει τις ευαίσθητες, λόγω ηλικίας, πληθυσμιακές ομάδες όπως: βρέφη, νήπια, ηλικιωμένους, των οποίων οι οικογένειες αδυνατούν να φροντίσουν αρκετά από μόνες τους σε ό,τι χρειάζονται.
- να προάγει την ψυχική και κοινωνική υγεία ατόμων, ομάδων, ή οικογενειών.
- να αποκαταστήσει κοινωνικά και να εντάξει σε κατάλληλο περιβάλλον, άτομα που έχουν επιδείξει παραβατική συμπεριφορά προς το κοινωνικό σύνολο.

Η Κοινωνική Πρόνοια στην πράξη, ασκείται με τη μορφή:

- **παροχής προγραμμάτων και υπηρεσιών**

Δηλαδή, οι επιφορτισμένοι με την ευθύνη της παροχής κοινωνικής πρόνοιας φορείς, αναλαμβάνουν και δημιουργούν συγκεκριμένα προγράμματα για τις διάφορες ομάδες του πληθυσμού που χρειάζονται υποστήριξη. Για παράδειγμα, ένα τέτοιο **πρόγραμμα** είναι το **προστατευμένο εργαστήριο**: πρόγραμμα που απευθύνεται σε άτομα με νοητική υστέρηση, όπου διδάσκονται και μαθαίνουν να εκτελούν συγκεκριμένες απλές εργασίες, όπως, συσκευασία μικρών αντικειμένων, που τους είναι χρήσιμες ως προ-επαγγελματικές επιδεξιότητες, που θα μπορούσαν αργότερα να τους χρησιμεύσουν στην επαγγελματική τους αποκατάσταση. Μια **υπηρεσία** που προσφέρεται δωρεάν σε άτομα με προβλήματα στην κίνηση, για παράδειγμα, είναι η **παροχή αμαξιδίων** στα οποία επιβαίνουν για να διευκολύνονται στις μετακινήσεις τους, ή η παροχή ορθοπεδικών προσθετικών συσκευών (π.χ. ένα πόδι).

Παιδική μέριμνα: Παιδικό χωριό SOS Ελλάδος, Βάρη Αττικής.

- **παροχής επιδομάτων, ελαφρύνσεων ή απαλλαγών**

Η Κοινωνική Πρόνοια εκφράζεται και με μορφή επιδομάτων, δηλαδή ενός συμβολικού χρηματικού ποσού που παρέχεται είτε τακτικά π.χ. κάθε μήνα, όπως στα άτομα με νεφρική ανεπάρκεια που υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση κάθε 2η ημέρα, είτε εφ'άπαξ (μία φορά μόνο).

Η Κοινωνική Πρόνοια στη σημερινή μορφή της αποτελεί μέριμνα κυρίως της πολιτείας ή της τοπικής αυτοδιοίκησης στις χώρες του δυτικού πολιτισμού, αλλά, και φροντίδα ορισμένων οργανώσεων όπως είναι ο Ερυθρός Σταυρός, η Εκκλησία, ή ιδιωτικές οργανώσεις που στηρίζονται σε εθελοντές. Ειδικά στην Ελλάδα η οικογένεια παραμένει ως κύριος, αν και άτυπος, φορέας κοινωνικής φροντίδας.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η Κοινωνική Πρόνοια, είναι ένας κοινωνικός θεσμός που αποσκοπεί στη συμπαράσταση και στη φροντίδα όσων ανθρώπων δεν έχουν τη δυνατότητα ή το κουράγιο, να φροντίσουν τον εαυτό τους σε βασικούς τομείς συντήρησης της ζωής και της υγείας. Ασκείται με τη μορφή παροχής υπηρεσιών, προγραμμάτων, και επιδομάτων από το κράτος, την τοπική αυτοδιοίκηση, την οικογένεια, εθελοντικές ή και ιδιωτικές οργανώσεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι είναι η Κοινωνική Πρόνοια;
2. Ποιους στόχους υπηρετεί;

1.2 Η Άσκηση του Προνοιακού Έργου - Αρχές και Δεοντολογία

Οι άνθρωποι που είναι επιφορτισμένοι με την παροχή των υπηρεσιών Κοινωνικής Πρόνοιας, είναι ειδικά εκπαιδευμένοι επαγγελματίες, που λέγονται «Κοινωνικοί Λειτουργοί» και η επιστήμη **Κοινωνική Εργασία**. Στο έργο τους συνεπικουρούνται από τους «Κοινωνικούς Φροντιστές». Συνεργάζονται και με επαγγελ-

Κοινωνικό Κέντρο Ψαράδων. Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας.

ματίες άλλων ειδικοτήτων, όποτε χρειάζεται, προκειμένου να παρασχεθεί μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση στα πρόσωπα που εξυπηρετούνται. Αναφέρουμε για παράδειγμα, ότι σ' ένα ίδρυμα παιδικής προστασίας, καλούνται κατά περίπτωση, να παράσχουν τις υπηρεσίες τους στα παιδιά, νοσηλευτές, γιατροί, παιδαγωγοί, ψυχολόγοι, ή και φυσιοθεραπευτές.

Επειδή συμβαίνει τα προβλήματα των ανθρώπων να εμφανίζουν πολλές διαστάσεις -αφού άλλωστε και ο κάθε άνθρωπος είναι πολύπλοκος- απαιτείται μια **διεπιστημονική προσέγγιση**. Έτσι, επιστήμονες διαφόρων κλάδων διερευνούν από κοινού τα εμφανιζόμενα ζητήματα, συζητούν, προτείνουν και καταλήγουν σε συμπεράσματα για την αντιμετώπιση του προσώπου με μια ενιαία και όχι με αποσπασματική προσέγγιση. Αυτός, θεωρείται ένας σύγχρονος και αποτελεσματικός τρόπος δράσης και αυτόν κρίνεται σκόπιμο να εφαρμόζουν όχι μόνον οι κοινωνικοί λειτουργοί, αλλά και όλοι οι επαγγελματίες παροχής υπηρεσιών προς τον άνθρωπο.

Η άσκηση του προνοιακού έργου των κοινωνικών λειτουργών επιτελείται με βάση κάποιους σταθερούς άξονες. Αυτοί είναι αφ' ενός η επιστημονική τους κατάρτιση, αφ' ετέρου η δεοντολογία που διέπει το επάγγελμα, ένα επάγγελμα που έχει **την υπηρεσία προς τον άνθρωπο ως επίκεντρό του**.

Αξίζει ν' αναφέρουμε στο σημείο αυτό, μερικούς από τους πλέον σημαντικούς άξονες που αποτελούν την πεμπτουσία του έργου και του τρόπου των κοινωνικών λειτουργών, και βέβαια κατ' επέκταση της Κοινωνικής Εργασίας. Είναι οι ακόλουθοι:

- **Ο σεβασμός της προσωπικότητας του κάθε ανθρώπου.**

Όποιος και να είναι ο άνθρωπος, ό,τι και να έχει πράξει, αντιμετωπίζεται με σεβασμό της προσωπικότητάς του χωρίς περιορισμούς.

Ο κοινωνικός λειτουργός ασχολείται επαγγελματικά με μια μεγάλου εύρους ποικιλία ανθρώπων, χωρίς να προσαρμόζει την επαγγελματική του δράση και συμπεριφορά προς τους ανθρώπους ανάλογα με κοινωνικές αξιολογήσεις όπως: δύναμη, θέση, προσόντα κ.ά., χωρίς να προτάσσει δικές του προτιμήσεις, ανάγκες ή επιθυμίες. Μαθαίνει να σέβεται την ξεχωριστή ύπαρξη του ανθρώπου.

- **Η εξατομίκευση του κάθε ανθρώπου.**

Όταν αντιμετωπίζει ανθρώπους με κοινά χαρακτηριστικά ή προβλήματα, στην παροχή των υπηρεσιών του δεν τους φέρεται ως ένα απρόσωπο σύνολο, αλλά ως συγκεκριμένα πρόσωπα, με διακριτά δεδομένα το καθένα και κυρίως, με γνώση για την ιδιαιτερότητά τους. Έτσι, εάν εργάζεται στο πλαίσιο φυλακών, δεν αντιμετωπίζει τους κρατουμένους ενιαία ως κρατουμένους, η ως «παραβάτες» του νόμου, αλλά ως τον Κώστα που έμπλεξε με μια παρέακ.λ.π., τον Γιώργο, που χρώσταγε χρέη στο δημόσιο και τον έκλεισαν μέσα γιατί δεν είχε τρόπο να αποπληρώσει την οφειλή τουκ.λ.π. Για τον λόγο αυτό, ο κοινωνικός λειτουργός, αντιστρατεύεται τη «μαζοποίηση» και προσπαθεί να αναδεικνύει τα πρόσωπα, τα οποία εξυπηρετεί και υποστηρίζει στην προσπάθειά τους να «βρουν το δρόμο τους».

- **Η εχεμύθεια.**

Ό,τι συζητά ο κάθε κοινωνικός λειτουργός με τους ανθρώπους που εξυπηρετεί, δεν αποτελεί υλικό για δημοσιοποίηση, αλλά προστατεύεται από το επαγγελματικό απόρρητο. Μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις και με την συγκατάθεση του εξυπηρετουμένου, ενδέχεται να γίνει χρήση του υλικού αυτού για να καλυφθεί καταλληλότερα η ανάγκη του ανθρώπου, όπως στην περίπτωση παραπομπής του σε μια άλλη οργάνωση ή σε επαγγελματία άλλης ειδικότητας.

- **Η κοινωνική ευθύνη και η ατομική ευθύνη.**

Για την Κοινωνική Εργασία και τους λειτουργούς της, η κάθε κοινωνία έχει ευθύνη για τα μέλη της, να τα υποστηρίζει, να τα φροντίζει και να τα περιθάλπει (όταν τα ίδια δεν είναι σε θέση να φροντίσουν τον εαυτό τους).

Ενισχύουν λοιπόν οι κοινωνικοί λειτουργοί τους ανθρώπους να συνέλθουν από την όποια κρίση, να καλλιεργήσουν τις δυνατότητες τους και να αποκαταστήσουν την ατομική τους ευθύνη - όπου χρειάζεται - για να επανέλθουν στη μέριμνα του εαυτού τους. Ενισχύουν παράλληλα και τους κοινωνικούς θεσμούς όπως την οικογένεια, το σχολείο ώστε να ανταποκριθούν στην κοινωνική τους αποστολή και να λειτουργήσουν όσο γίνεται αριότερα για τα μέλη τους.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η άσκηση του έργου της Κοινωνικής Πρόνοιας που έχει ως κύριο συντελεστή τους κοινωνικούς λειτουργούς, πρέπει να βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση και να εξασφαλίζει τη συνεργασία επαγγελματιών από άλλες ειδικότητες για την επίλυση των πολύπλοκων ζητημάτων που απασχολούν τους ανθρώπους. Αυτή η αντιμετώπιση παίρνει τη μορφή της διεπιστημονικής συνεργασίας. Κυρίως όμως, προκειμένου να προστατεύονται οι άνθρωποι από πιθανές αυθαιρεσίες των επαγγελματιών, το έργο των κοινωνικών λειτουργών διέπεται από ορισμένες αρχές και προσδιορισμένη δεοντολογία, βασικά στοιχεία της οποίας είναι: ο σεβασμός της προσωπικότητας του κάθε ανθρώπου, η εξατομίκευση, η εχεμύθεια, η κοινωνική και ατομική ευθύνη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Τι σημαίνει «διεπιστημονική προσέγγιση» και γιατί εφαρμόζεται στη Κοινωνική Πρόνοια;*
- 2. Ποια είναι η ανάγκη ύπαρξης αρχών και δεοντολογίας όταν εργάζεται κανείς με ανθρώπους;*
- 3. Ποιες είναι οι κεντρικές αρχές που απαρτίζουν την Δεοντολογία των κοινωνικών λειτουργών;*

1.3 Σχέση Κοινωνικής Πρόνοιας και Ανθρώπινων Αναγκών

Στον τομέα της παροχής υπηρεσιών Κοινωνικής Πρόνοιας ένα μεγάλο ζήτημα που τίθεται συχνά και που απασχολεί τους λειτουργούς της είναι:

- **ποιος έχει ανάγκη για υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, και**
- **πώς αυτή η ανάγκη προσδιορίζεται;**

Είναι βέβαια αυτονόητο ότι οι υπηρεσίες, τα επιδόματα και τα προγράμματα, κοστίζουν σε χρήμα και σε ανθρώπινη ενέργεια. Οι πόροι που μπορεί να διαθέσει μια κοινωνία προς αυτήν την κατεύθυνση δεν είναι ανεξάντλητοι και γι' αυτό απαιτείται να τους διαχειριστούμε με σύνεση, σοφία και δικαιοσύνη. Είναι απαραίτητο λοιπόν, να υπάρχει ένας τρόπος να προσδιορίζουμε **τι είναι ανάγκη** και στη συνέχεια να διασφαλίσουμε ότι θα εξυπηρετούνται τα άτομα, που χρειάζονται πραγματικά τη συγκεκριμένη υπηρεσία.

Τι συνιστά λοιπόν η ανθρώπινη ανάγκη και ποιες ανάγκες επιχειρεί να καλύψει η Κοινωνική Πρόνοια;

Αν προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε την έννοια, «ανάγκη», θα βρεθούμε αντιμέτωποι με κάποιες δυσκολίες. Δυσκολίες συνεννόησης, αποδοχής και τελικά συμφωνίας. Και είναι φυσικό να συμβαίνει αυτό, μιά και το τι νοιώθει ο κάθε άνθρωπος ως ανάγκη, διαφέρει από κάποιον άλλον. Έχει δηλαδή μια διάσταση **υποκειμενική** ο όρος ανάγκη.

Υπάρχουν γι' αυτό, πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις που ερμηνεύουν την έννοια «ανάγκη» με διάφορους τρόπους.

Αξίζει να σημειώσουμε ακόμη, ότι η αίσθηση πώς χρειάζεται κάποιος κάτι, είναι σε μεγάλο βαθμό **κοινωνικά προσδιορισμένη**. Για παράδειγμα, ένα παιδί που ζει στο Νομό Αττικής, αισθάνεται να χρειάζεται να παίζει με μια μπάλα αντισφαίρισης, για να περνά τις ελεύθερες ώρες του. Ένα παιδί στη Μοζαμβίκη, στην Αφρική, αισθάνεται να χρειάζεται κυρίως νερό και βασική τροφή για να χορταίνει την πείνα και τη δίψα του. Και ένα παιδί στις φτωχές συνοικίες του Σαν

Πάολο της Βραζιλίας (Ν.Αμερική), που ζει στο δρόμο μόνο του, υποθέτουμε ότι χρειάζεται κατ' αρχήν φαγητό, στέγη, προστασία και φροντίδα, για να αντεπεξέλθει σε κάτι πολύ βασικό, να επιβιώσει σώο.

Ουσιαστικά, το **περιβάλλον** στο οποίο ζούμε και οι συνθήκες ζωής στις οποίες βρεθήκαμε, διαμορφώνουν την αντίληψη και κατ' επέκταση την αίσθησή μας σχετικά με τις ανάγκες μας. Αν ψάξουμε βαθύτερα το θέμα μας, θα φθάσουμε σε κάποιο σημείο όπου μειώνονται οι διαφοροποιήσεις μας και καταλήγουμε να συμφωνούμε περίπου σε όλα. Πότε;

Ας επιχειρήσουμε κάτι σαν ένα κοινωνικό πείραμα:

Αν προσεγγίσουμε μια ομάδα ανθρώπων που δεν έχουν τραφεί με τίποτε για τρεις-τέσσερις ημέρες και τους δώσουμε τρία πράγματα: ένα ωραίο ρούχο, αρκετές φιάλες δροσερού, πόσιμου νερού και κάμποσες μερίδες φαγητού, προσκαλώντας τους να πάρουν ό,τι θέλουν για χρήση τους, θα παρατηρήσουμε ότι όλοι θα κατευθυνθούν προς την τροφή. Γιατί; Γιατί αυτή τους χρειάζεται πρωταρχικά, όχι απλώς γιατί την στερήθηκαν για λίγο, αλλά και γιατί η έλλειψή της διαταράσσει την ισορροπία του οργανισμού τους. Αυτοί οι άνθρωποι **έχουν ανάγκη την τροφή**. Εδώ πλέον, αναφερόμαστε σε **αληθινή** και όχι φανταστική ή υποβαλλόμενη από οποιονδήποτε ή οτιδήποτε άλλο, **ανάγκη**.

Στο λεξικό Ψυχολογικών Όρων, οι Α. Χουντουμάδη και Α. Πατεράκη, αναφέρουν ότι: **Ανάγκη είναι η κατάσταση που είναι αποτέλεσμα μιας έλλειψης του οργανισμού**.

Η Κοινωνική Πρόνοια λοιπόν, απευθύνεται παραδοσιακά κυρίως στην κάλυψη αυτών των αναγκών που αναφέρονται στην εξασφάλιση της διατήρησης των ανθρώπων, χωρίς να υποτιμά ή να αποκλείει τις άλλες ανάγκες. Είναι απλά θέμα προτεραιοτήτων, σε κοινωνίες με στενότητα οικονομικών πόρων. Εξυπακούεται, ότι όσο η οικονομική ευμάρεια ενός κράτους, αλλά και το ενδιαφέρον για τον άνθρωπο είναι υψηλά, τόσο και η κρατική έκφραση της Κοινωνικής Πρόνοιας διευρύνεται, σε οικονομικά μεγέθη τουλάχιστον, καλύπτοντας ένα ευρύτερο φάσμα αναγκών.

Ας προσεγγίσουμε τις ανθρώπινες ανάγκες, για να αποκτήσουμε μια εικόνα για τα είδη και τις κατηγορίες στις οποίες τις τοποθετούμε.

Αν και οι ανάγκες των ανθρώπων διαπλέκονται μεταξύ τους, τις διακρίνουμε για πρακτικούς λόγους (παρουσίασης), σε τρεις κατηγορίες και συγκεκριμένα σε:

- **βιολογικές ανάγκες**, που σχετίζονται με την συντήρηση της ζωής, της ύπαρξης των ανθρώπων, όπως είναι η τροφή, η προστασία από ακραίες καιρικές συνθήκες, το νερό κ.ά.
- **ψυχολογικές ανάγκες**, που σχετίζονται με την τροφοδοσία του ψυχισμού του ανθρώπου με στοργή, σταθερότητα, συναισθηματική ασφάλεια.
- **κοινωνικές ανάγκες**, που αναφέρονται στη σχέση του ανθρώπου με άλλους συνανθρώπους του και με το κοινωνικό του περιβάλλον π.χ. η ανάγκη για παρέα, για εκτίμηση και αναγνώριση από τους άλλους, για συνεργασία.

Οι ανωτέρω κατηγορίες αναγκών αφορούν στο μέσο όρο των ανθρώπων, έτσι που ο καθένας και η καθεμία μπορεί να αναγνωρίσει στοιχεία του εαυτού του σε αυτές τις κατηγορίες.

Η θέση - αντίληψη που διατρέχει τις περισσότερες θεωρίες είναι, ότι ο άνθρωπος ενεργοποιείται όταν πιέζεται από τις ανάγκες του και κατευθύνει τη δράση και τη συμπεριφορά του έτσι, ώστε να καταφέρει την πλήρωσή τους. Αυτή ανταποκρίνεται στη προσεκτική εξέταση των όσων μπορεί να παρατηρήσει από τα ανθρώπινα κοινωνικός επιστήμονας, άρα σε ένα μεγάλο κομμάτι της πραγματικότητας, αλλά παράλληλα αγγίζει και τη κοινή εμπειρία των περισσότερων ανθρώπων.

Υπάρχουν βέβαια εξαιρέσεις που δεν ανήκουν στο μέσο όρο (π.χ. ασκητές), που ζουν πέρα από τη παρατήρηση, και που καταφέρνουν να μην ελέγχεται η συμπεριφορά τους από τις καθημερινές ανάγκες, αλλά αυτές οι εξαιρέσεις δεν είναι το θέμα μας, ούτε απασχολούν τους φορείς της Κοινωνικής Πρόνοιας.

Αν και στα πρώτα της βήματα η Κοινωνική Πρόνοια απευθύνθηκε περισσότερο σε ανθρώπους που αντιμετώπιζαν προβλήματα επιβίωσης (δηλαδή είχαν ακάλυπτες τις βιολογικές τους ανάγκες), σήμερα, χωρίς να παύσει να ασχολείται με αυτά τα θέματα, επεκτείνεται και σε άλλες ανάγκες, όπως αυτές εμφανίζονται στη σύγχρονη εποχή μας (μοναξιά, κοινωνική απομόνωση, εγκληματικότητα, κ.λ.π.).

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε μια κλασική θεωρία ταξινόμησης αναγκών, γνωστή ως «Θεωρία των Ανθρώπινων Κινήτρων».

1.3.1 Θεωρία των Ανθρώπινων Κινήτρων

Ένας αμερικανός ψυχολόγος, ο **Αβραάμ Μάσλοου (Abraham Maslow)**, ύστερα από μακρόπνηση έρευνα, διατύπωσε μια θεωρία για τα στοιχεία εκείνα που κινούν τη συμπεριφορά του ανθρώπου, την οποία ονόμασε θεωρία για τα **ανθρώ-**

πινα κίνητρα (A Theory on Human Motivation, 1943). Μας ενδιαφέρει η θεωρία του Μάσλοου, γιατί συνδέει την ανάγκη με τη συμπεριφορά, εξηγώντας ότι οι ανάγκες που έχει ο άνθρωπος «οργανώνουν», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ίδιος, την συμπεριφορά του, δηλαδή την ενεργοποιούν.

Κατέγραψε λοιπόν, πέντε κατηγορίες αναγκών και τις παρουσίασε με μορφή βαθμίδων μιας ανοιχτής πυραμίδας, ως εξής:

- Οι **βιολογικές** ανάγκες αφορούν στην πείνα και στη δίψα που αποτελούν τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου.
- Οι ανάγκες **ασφάλειας** αφορούν στην επιθυμία του ανθρώπου να προστατεύεται από άγρια ζώα, εγκληματικές πράξεις, ακραίες θερμοκρασίες, επίθεση και δολοφονική ενέργεια, και τυραννικά καθεστώτα.
- Οι ανάγκες **στοργής και αγάπης** αναφέρονται στο ότι ο άνθρωπος χρειάζεται να νοιώθει ότι σημαίνει κάτι ξεχωριστό για τους φίλους, τους αγαπημένους του, να δίνει και να παίρνει. Η στέρηση αυτών των αναγκών, κατά το συγγραφέα της θεωρίας, επιφέρει στον άνθρωπο δυσκολίες προσαρμογής στη ζωή, και μπορεί να παρουσιάσει ανάλογη ψυχοπαθολογία.
- Οι ανάγκες **εκτίμησης** έχουν σχέση με την επιθυμία του ανθρώπου για εκτίμηση του εαυτού του βασισμένη στις πραγματικές δυνατότητες του, στα κατορθώματά του αλλά και στην υπόληψη που του δείχνουν οι σημαντικοί γι' αυτόν συνάνθρωποι. Η ικανοποίηση αυτών των αναγκών οδηγεί σε αισθήματα προσωπικής επάρκειας, δύναμης, εμπιστοσύνης, αλλά και χρησιμότητας στον κόσμο.

- Τέλος, η ανάγκη για **αυτοπραγμάτωση** αγγίζει τον άνθρωπο, όταν οι προηγούμενες ανάγκες του είναι εν μέρει ικανοποιημένες και τον ωθούν να κάνει αυτό που του ταιριάζει και αυτό προς το οποίο έχει κλίση. Με άλλα λόγια, να γίνει κανείς αυτό που εν δυνάμει είναι, π.χ. ένας που έχει κλίση προς το θέατρο να γίνει ηθοποιός, μία που ζωγραφίζει φυσικά και χωρίς βοήθεια, να αφιερώσει χρόνο στη ζωγραφική, κάποιος που δείχνει ενδιαφέρον για τον αθλητισμό να ασχοληθεί είτε επαγγελματικά είτε ερασιτεχνικά κλπ.

Ο άνθρωπος που βρίσκεται στη φάση αυτή, σύμφωνα με τον Μάσλοου, παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά της όλης συμπεριφοράς του που μας ενδιαφέρουν.

- ◆ Είναι κοινωνικός, αισθάνεται τη διάθεση να συμβάλλει με το δικό του τρόπο στην κοινωνία.
- ◆ Έχει ενδιαφέροντα.
- ◆ Έχει αίσθηση του χιούμορ.
- ◆ Έχει φίλους και είναι αγαπητός.
- ◆ Αγαπάει τη ζωή και τους ανθρώπους.
- ◆ Δέχεται τον εαυτό του όπως είναι χωρίς να μεμψιμοιρεί με τις αδυναμίες του.
- ◆ Διατηρεί μια ρεαλιστική στάση απέναντι στη ζωή, τις καταστάσεις, τα πράγματα.
- ◆ Είναι δημιουργικός.

Ο Μάσλοου αναφέρει ότι η τάση του οργανισμού και κατ' επέκταση του ανθρώπου ως βιολογικού όντος, είναι να κινείται προς την κάλυψη των αναγκών της βάσης της πυραμίδας και αφού έχει πετύχει έστω και μερική κάλυψή τους, να κινείται ανοδικά προς κάθε επόμενη βαθμίδα επιχειρώντας τη **σχετική** (όχι κατ' ανάγκη την απόλυτη) και πάλι **κάλυψή** τους.

Η όποια παρεμπόδιση στην πορεία **ικανοποίησης** των αναγκών των χαμηλότερων βαθμίδων βιώνεται από τον άνθρωπο ως **στέρηση**, κατά το Μάσλοου. Ο ίδιος, σημειώνει στο έργο του, ότι για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις, διαφορετικά, ο σκοπός που κινεί τη συμπεριφορά ματαιώνεται.

Αξίζει να παραθέσουμε αυτές τις προϋποθέσεις:

- **Ελευθερία να ομιλεί κανείς.**
- **Ελευθερία να πράξει κανείς όπως επιθυμεί, εφ' όσον δεν βλάπτει άλλους.**
- **Ελευθερία να ερευνά κανείς.**
- **Ελευθερία να ζητά πληροφορίες.**
- **Ελευθερία να προστατεύει κανείς τον εαυτό του.**
- **Δικαιοσύνη.**

Αν και οι προϋποθέσεις αυτές δεν είναι αυτοσκοπός, θεωρούνται πολύ σημαντικές για την ικανοποίηση των αναγκών. Χωρίς αυτές, εμποδίζεται σοβαρά η δράση του ανθρώπου για την εξασφάλιση πλήρωσης των αναγκών του.

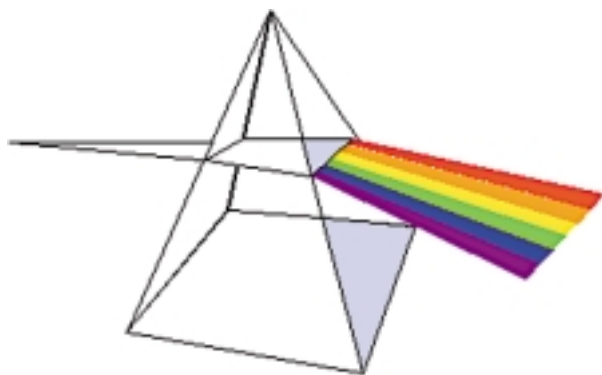
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στον τομέα προσδιορισμού και κάλυψης των ανθρώπινων αναγκών, είναι γενικά αποδεκτό, ότι οι ανάγκες θεωρούνται μέσα από το κοινωνικό πρίσμα της κάθε κοινωνίας από την οποία και προσδιορίζονται, άρα, διαφοροποιούνται κάπως από περιβάλλον σε περιβάλλον. Οι βασικές ανάγκες που εξασφαλίζουν την επιβίωση του ανθρώπου είναι βιολογικά προσδιορισμένες. Οι ανάγκες διακρίνονται σε: βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές. Ενδιαφέρουσες θέσεις παρουσιάζει η θεωρία των Ανθρώπινων Κινήτρων του Α. Μάσλοου, που διέκρινε τις ανάγκες σε: βιολογικές, ασφάλειας, στοργής και αγάπης, εκτίμησης και αυτο-πραγμάτωσης. Ο θεσμός της Κοινωνικής Πρόνοιας αποτελεί έκφραση κοινωνικής ευθύνης και μέριμνας προς τους μη προνομιούχους ανθρώπους και προαγωγής της κοινωνικής ευημερίας και της ποιότητας της ζωής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι είναι «ανάγκη» και από ποιους παράγοντες προσδιορίζεται;
2. Ποιες οι κατηγορίες αναγκών γενικά, και πως τις διαφοροποιεί ο Α. Μάσλοου;
3. Ποιο είναι τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου που οδηγείται στην αυτο-πραγμάτωση;

1.4 Το Κράτος Πρόνοιας και τα Κοινωνικά Αγαθά

Ο όρος «Κράτος Πρόνοιας», έχει πρωτο-χρησιμοποιηθεί γύρω στα μέσα του 20ου αιώνα. Αναφέρεται στο διευρυμένο ρόλο του κράτους, που ασκεί έναν ενεργό κοινωνικό ρόλο ως προς την κάλυψη των αναγκών των πολιτών του και την ισότιμη συμμετοχή τους στη χρήση των κοινωνικών αγαθών.

Τι λοιπόν αποτελεί «κοινωνικό αγαθό»;

Κοινωνικά αγαθά θεωρούνται: η υγεία, η εργασία, η εκπαίδευση, η κοινωνική ασφάλεια, η κοινωνική προστασία, και η κατοικία.

Στη βάση του οικοδομήματος του Κοινωνικού Κράτους μπορεί κανείς να διαπιστώσει ένα διάχυτο ενδιαφέρον για τον άνθρωπο, την ευημερία του, την ανάπτυξη του δυναμικού του. Επιδιώκει να έχει, μια ανθρωπιστική κατεύθυνση το κοινωνικό κράτος των δυτικών κοινωνιών. Αυτή η τάση ωστόσο, δεν προέκυψε από αγάπη των κρατικών ή πολιτειακών φορέων για τους ανθρώπους γενικά, χωρίς να παραβλέπουμε ότι σε κάποιες ξεχωριστές περιπτώσεις συνέτρεχαν λόγοι βαθιάς ευαισθησίας και συμπάθειας προς τον χειμαζόμενο άνθρωπο.

Αξιζει, όμως, να σημειώσουμε, ότι αυτό το φαινόμενο αποτελεί παράλληλα και συνάρτηση της ιστορικής συγκυρίας -τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου- με την οξυμένη κοινωνική συνείδηση πολλών ανθρώπων. Αλλά, είναι και απτή επιτυχία των συνεχών αγώνων μιας δυναμικής και αποτελεσματικής μερίδας πολιτών τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες της Δ. Ευρώπης και της Β. Αμερικής, για εξασφάλιση - στο ελάχιστο όριο έστω - αυτών των κοινωνικών αγαθών σε όλο και περισσότερους ανθρώπους που τα χρειάζονται.

Το Κοινωνικό Κράτος επιδιώκει να συμπαρασταθεί στους πολίτες του, εκείνους που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην εύρεση εργασίας, στην εξασφάλιση στοιχειώδους υγειονομικής κάλυψης, ιατρικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, στέγης, ακόμη διατροφής και στέγης κατά τα χρόνια των σπουδών στη τριτοβάθμια εκπαίδευση κλπ.

Στην Ελλάδα, όπου γίνεται προσπάθεια να αναπτυχθεί αυτό το Κοινωνικό Κράτος, σπέρματα του οποίου υπήρχαν ανέκαθεν στην κοινωνία, έχει δημιουργηθεί για παράδειγμα, ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

Οδός Χασιάς, 9η Στάση, 13122 Ν.Λύδια Αττικής, Τηλ. 2314103, 2314104, 2314108

με διάφορα τμήματα που παρέχουν προγράμματα και υπηρεσίες για ανεύρεση εργασίας, εκπαίδευση ανειδίκευτων σε συγκεκριμένους τομείς, εκπαίδευση πτυχιούχων σε εξειδικευμένα θέματα.

Ένα άλλο παράδειγμα κοινωνικής μέριμνας του Ελληνικού Κράτους είναι η σχεδόν δωρεάν νοσοκομειακή περίθαλψη και αποκατάσταση προς έλληνες και αλλοδαπούς σε αντίθεση με άλλες πιο ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες, όπου το αντίστοιχο κόστος της περίθαλψης είναι απαγορευτικό για τους πολίτες τους και βέβαια όποιος δεν έχει να πληρώσει, δεν περιθάλπεται. Αναφέρουμε επίσης τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας, που χορηγεί στέγη σε άτομα ή οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα σε ένα συμβολικό κόστος και με δυνατότητες αποπληρωμής σε ένα αρκετά εκτεταμένο χρονικό ορίζοντα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ο όρος, Κράτος Πρόνοιας, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στον 20ο αιώνα για να περιγράψει την φιλοσοφία του κράτους που ήθελε την ανάληψη υπεύθυνης δράσης για τη μέριμνα και τη φροντίδα των πολιτών του, με την ανάπτυξη κοινωνικών προγραμμάτων και υπηρεσιών. Στην Ελλάδα, παρά τις πολλές ελλείψεις του συστήματος παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, λειτουργούν αρκετά χρήσιμα και ενδιαφέροντα προγράμματα από Οργανισμούς που έχει συστήσει η πολιτεία για το σκοπό αυτό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι περιγράφεται με τον όρο Κράτος Πρόνοιας;
2. Ποια θεωρούνται ως «κοινωνικά αγαθά»;

1.5 Το Κράτος Πρόνοιας και τα Πολιτειακά Δικαιώματα

Οι πολίτες των κρατών της δυτικής κοινωνίας, έχουν το προνόμιο της πολιτειακής τους ιδιότητας, δηλαδή συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα που προβλέπουν την ευθύνη της πολιτείας για κοινωνική μέριμνα προς όλους τους πολίτες, χωρίς διακρίσεις. Στη νομοθεσία αυτών των κρατών, προβλέπονται ειδικές διατάξεις που κατοχυρώνουν τον πολίτη και υποχρεώνουν την πολιτεία σε παροχή αναγκαίων κοινωνικο-προνοιακών υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα, το Σύνταγμα κατοχυρώνει το **σεβασμό στην ανθρώπινη προσωπικότητα** (άρθρο 5), προστατεύει το δικαίωμα του «θρησκειν» ελεύθερα (άρθρο 13), προστατεύει επίσης το θεσμό της **οικογένειας** και του **γάμου**, τη **μητρότητα**, την **παιδική ηλικία**, τους **πολύτεκνους**, τους **αναπήρους** και τους **νέους** (άρθρο 21), προστατεύει τέλος την **εργασία** και μεριμνά για τη δημιουργία των συνθηκών **απασχόλησης** για τους πολίτες.

Αρκετά από τα ανωτέρω κράτη έχουν σαφή αναφορά στο σύνταγμα ή στο αστικό τους δίκαιο για την υποχρέωση της πολιτείας να φροντίζει τους πολίτες της ανεξάρτητα από το φύλο, τη θρησκεία, τις πολιτικές πεποιθήσεις, την ηλικία ή την εθνική καταγωγή τους. Καταλαβαίνει κανείς, πόσο σημαντική είναι αυτή η νομική κατοχύρωση και πόσο δυσχερής είναι η θέση των πολιτών άλλων κρατών που δεν συμμερίζονται αυτή την άποψη, ή δεν προχωρούν στην επίσημη αναγνώρισή της.

*Παιδί εργαζόμενο σε δρόμο της Αθήνας
Πηγή: Π. Αλτάνης (2000)*

Για να αντιληφθούμε τη διαφορά, ας μνημονεύσουμε τη θέση της γυναίκας στις περισσότερες χώρες όπου επικρατεί ο μουσουλμανισμός. Στις χώρες αυτές, οι γυναίκες, επειδή είναι γυναίκες, δεν θεωρείται ότι έχουν πρόσωπο και πολύ περισσότερο δεν έχουν δικαιώματα. Είναι κτήμα - εξάρτημα του άνδρα, ο οποίος έχει δικαίωμα ζωής και θανάτου επάνω τους. Για το λόγο αυτό, οι γυναίκες, όταν βγαίνουν από το σπίτι τους, είναι καλυμμένες με το τσαντόρ, ένα μεγάλο μαντήλι που καλύπτει όχι μόνο το κεφάλι, αλλά και το πρόσωπο, και σε μερικές περιπτώσεις και τα μάτια τους!

Ακόμη, υπάρχουν κράτη (βλέπε Ινδία) που αναγνωρίζουν επίσημα τη διάκριση της κοινωνίας τους σε κοινωνικές τάξεις (κάστες), και από αυτή τη διάκριση προ-

κύπτουν νομικές ή θεσμικές ανισότητες και περιορισμένα δικαιώματα για τα μέλη της κοινωνίας τους.

Αν και τέτοιου είδους θεσμικές ανισότητες δεν εμφανίζονται στο δυτικό κόσμο, ούτε στην Ελλάδα βέβαια, ωστόσο μπορεί κανείς να εντοπίσει παραλήψεις ή και μεμονωμένες παραβιάσεις των εκπροσώπων της κεντρικής διοίκησης του κράτους για τις οποίες, εάν ο πολίτης διατίθεται, μπορεί να προσφύγει δικαστικά για αποκατάσταση της νόμιμης προστασίας του.

Αναμφισβήτητα, κανείς στις δυτικές κοινωνίες δεν μπορεί να διατείνεται ότι το σύστημα του Κράτους Πρόνοιας είναι άψογο. Παρουσιάζονται πολλά προβλήματα, παρατηρείται ανεπάρκεια προσώπων, επικαλύψεις υπηρεσιών, σπατάλη πόρων και κάποιες φορές, κακή διαχείριση. Είναι αναμφισβήτητο ότι χρειάζονται πολλές τροποποιήσεις και βελτιώσεις. Ωστόσο, η βάση υπάρχει και από αυτήν προχωρεί κανείς για να προσφέρει καλύτερες υπηρεσίες στους πολίτες!

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Το Κράτος Πρόνοιας δεσμεύεται να προστατεύει τους πολίτες του από δυσχέρειες που θέτουν σε αμφισβήτηση ή σε κίνδυνο τα θεμελιώδη δικαιώματα τους για παροχή υπηρεσιών. Αυτό αφορά τα κράτη του δυτικού κόσμου που έχουν αναπτύξει το θεσμό και όχι άλλα κράτη που διέπονται από διαφορετική αντίληψη για τη ζωή και τους ανθρώπους όπου διακρίνονται οι πολίτες σε τάξεις, ή όπου αναγνωρίζεται η ισχύς του ενός φύλου πάνω στο άλλο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς προστατεύονται τα δικαιώματα των πολιτών στο Κράτος Πρόνοιας;
2. Σε τι οφείλεται η διαφορά στην άσκηση των δικαιωμάτων των μελών μιας δυτικού τύπου κοινωνίας από άλλες κοινωνίες;